

Roselyne Chenu / Žít svobodně je umění

(Československý deník 1969–1980)

Anně Pravdové a mladým lidem její generace,
kteří tolik potřebují vědět, co zažili jejich rodiče...

Nakladatelství Jitro, 2007

Cet ouvrage, publié dans le cadre du programme d'aide à la publication F. X. Šalda, bénéficie du soutien du Ministère des Affaires Étrangères et de l'Ambassade de France en République Tchèque.

Toto dílo vychází v rámci programu F. X. Šalda na podporu ediční činnosti a přispělo na něj také francouzské Ministerstvo zahraničních věcí a Velvyslanectví Francouzské republiky v České republice.

Copyright © Roselyne Chenu, 2007
Czech Edition © Vojtěch Ripka - Jitro, 2007
Epilogue © Jan Vladislav, 2007
Translation © Matěj Turek, 2007
ISBN 80-86985-04-0

OBSAH

Upozornění	9
1969	13
1970	37
1972	135
1980	253
Post scriptum	271
In fine	273
Doslov	275

UPOZORNĚNÍ

Tento deník, který ležel tři desítky let v šuplíku, původně nebyl určen k vydání.

V šedesátých a sedmdesátých letech jsem spolupracovala s básníkem Pierrem Emmanuelem v *Mezinárodní společnosti pro svobodu kultury*, kde jsem měla na starosti evropskou agendu v rámci *Nadace vzájemné evropské intelektuální pomoci*, která pod sdružení spadala. Cílem nadace bylo udržování kontaktů s intelektuály žijícími v totalitních režimech, které tenkrát byly u moci ve střední a východní Evropě, ve Španělsku, v Portugalsku, a v letech 1967 až 1974 také v Řecku.

Snažili jsme se těmto intelektuálům pomáhat zasíláním knih, které si vyžádali, zajišťováním přednášejících, drobnými stipendii, pozváním do Francie i jinam na různá mezinárodní setkání... Rovněž jsem navštěvovala ty, kteří byli svými režimy v podstatě vězněni, protože nemohli získat cestovní pas.

Během těchto cest jsem si potajmu, nejčastěji v noci, vedla deník, abych se mohla po návratu do Francie podělit s kolegy a s diskrétními přáteli o své zážitky a dojmy a o co nej přesnější obsah hovorů, aby tak mohli skrze tyto „obrázky z cest“ lépe pochopit tamní situaci. A někdy ji vůbec i poznat. Z opatrnosti jsem samozřejmě nikdy neuváděla jména osob, s nimiž jsem hovořila.

Můj deník z oněch čtyř cest do tehdejšího Československa (podnikla jsem ještě dvě kratší cesty: v roce 1976 na pozvání Jana Patočky a v roce 1978) nyní vychází v téměř nezměněné podobě, včetně některých stylových nedokonalostí, zapříčiněných podmínkami, v nichž byl psán. Zůstávají v něm některé výrazy tolik příznačné pro tehdejší dobu („Západ“ jako synonymum západní Evropy, nebo dokonce Francie), popisy Prahy či Bratislavy, odhalující změny, které se od té doby udály, opakování, poukazující na některá obsedantní témata či shodnost reakcí lidí, s nimiž jsem mluvila. Ti dnes již nejsou anonymní – jejich slova jsou zachycena tak, jak jsem si je tehdy zapamatovala, aniž bych si mohla být stoprocentně jista jejich věrohodností.

Tyto „věci spařené a vyposlechnuté“ je tedy třeba číst jako svědectví útrap žen a mužů, kteří byli obětmi rozdělení Evropy a kteří mi prokázali tu čest, že se mi v oněch nelehkých a často až nebezpečných chvílích svěřili.

R. Ch.

1969

4. -14. dubna

Deset dní nestačí k tomu, abych plně porozuměla cizí zemi, tím spíše nachází-li se tato v tak složité situaci, jakou bylo pro Československo jaro 1969. Deset dní stačí přinejlepším tak k posbírání dojmů a útržků rozhovorů, z nichž by šlo vytušit základní siločáry, k zachycení některých reakcí obyvatelstva podrobeného sovětské okupaci.

Během těch deseti dnů jsem se stačila setkat s asi čtyřiceti spisovateli, překladateli, nakladateli, umělci, novináři a profesory, Čechy i Slováky, komunisty i nekomunisty. Bohužel mi však nezbyl čas na setkání s politiky, odboráři, vědci či studenty, která by mi umožnila udělat si na věc celistvější pohled. Jsem si tedy dobře vědoma mezer ve svých pozorováních a poznámkách, tím spíše, že ne vždy jsem si vše měla možnost ověřit. Následující řádky by tedy neměly být chápány jako rozbor nestálé skutečnosti, nýbrž jako soubor osobních svědectví, která byla projevem jak odvahy, tak často i zoufalství.

V ulicích Prahy, Brna a Bratislavy jsem potkávala lidi, kteří nebyli smutní ani rezignovaní. Intelektuálové jsou sice deprimovaní, unavení bojem, tím spíše, když vidí,

jak je jejich země osamocená, izolovaná mezi nenávisťí Východu a lhostejností Západu: „Bojujeme i za vás, a vy přitom spíte.“ Nebo dokonce: „Nebýt nás, Francie by nikdy neměla své katedrály!“ Ale zároveň jsem všude nalézala silné odhodlání zachovat si před sovětskými okupanty a jejich pomahači mravní i psychologickou poctivost. *Všichni* jsou tu pevně přesvědčeni, že je těžší potlačit svědomí nežli sílu, i když způsoby, jakým se tento mravní odpor projevuje v Čechách a na Slovensku, se liší.

„Na události srpna 1968 se dalo reagovat dvěma způsoby: revoltou nebo rezignací. My jsme si vybrali třetí cestu – pasivní rezistenci, morální a intelektuální,“ řekl mi jeden Pražan. Zatímco den předtím mi jeden Slovák, Žid a bývalý partyzán, vysvětloval: „Když si v odboji můžete vybrat mezi puškami a knihami, je třeba si vybrat knihy. Teď se dá vzdorovat jedině tímhle (a ukázal si na čelo), skrze společenství lidí, kteří jsou schopni přemýšlet. To vám říkám jako člověk, který má nejrůznější zkušenosti.“

I v nejistotě, která v celé zemi začátkem dubna panuje, a v obecném přesvědčení, že současná vláda (Dubček, Smrkovský a Svoboda) „má zcela svázané ruce a od podzimu nemohla pro národ nic dobrého udělat, jen

další a další ústupky Sovětům,“ jako by byla vůle k intelektuálnímu odporu všudypřítomná.

Zdolává-li Čechy, reagující převážně humorem, úna-va, Slovensko se okupantům staví tichou neústupností, využívajíc k tomu všemožné právní a úřední cestičky. Abychom mohli pochopit tuto odlišnost, nebude na škodu, když si připomeneme, že Slovensko, které prakticky nikdy nemělo nezávislost, je zvyklé klást odpor šikovným manévrováním a lavírováním. Naproti tomu v Čechách má odpor spíše intelektuální tradici.

Federalizace země uskutečněná loňského října a její praktické dopady Slováci těší a mobilizují, díky čemuž jsou svým způsobem optimističtější naladěni než Češi. Nebo pro ně alespoň tento tolik očekávaný výdobytek sehrává úlohu jakési kompenzace. Když Slovák řekne „my, malý národ“, má na mysli výhradně Slovensko. Tento koncept „malého národa“ se mimochodem vrací jako leitmotiv v každém rozhovoru, stejně tak jako staré názvy zemí - Čechy, Morava, Slovensko - které dnes na Západě téměř neužíváme. Naopak slovo „Československo“ tu člověk zaslechne zřídkakdy.

Ještě jeden rozdíl mezi Čechy a Slováci - těmito dvěma slovanskými národy - stojí za povšimnutí: Slováci jsou zjevně silně protisovětsky zaměřeni, zároveň však také hluboce rusofilní - cítí se svázáni s ruskou zemí,